

Αυτονομία και ένωση με την Ελλάδα:

Για μια ακόμη φορά, η Κρήτη επαναστάτησε τον Ιανουάριο του 1897. Όμως, ο καταστροφικός ελληνοτουρκικός πόλεμος της ίδιας χρονιάς ανάγκασε τους Κρητικούς να δεχτούν αυτονομία αντί για την ένωση με την Ελλάδα. Στις 3 Νοεμβρίου του 1898, ο τελευταίος Τούρκος είχε φύγει από το νησί. Στις 9 Δεκεμβρίου, έφτασε ως ύπατος αρμοστής ο πρίγκιπας Γεώργιος. Η συμπεριφορά του έκανε τους Κρητικούς να πιστέψουν πως στόχος του ήταν η δημιουργία πριγκιπάτου και όχι η ένωση. Ξεκίνησαν προστριβές που κορυφώθηκαν, όταν ο Γεώργιος κατήργησε τον Ελευθέριο Βενιζέλο από σύμβουλο δικαιοσύνης.

Στις 10 Μαρτίου του 1905, ξέσπασε η επανάσταση στο Θέρισσο, στους πρόποδες των Λευκών Ορέων. Επικεφαλής, οι Ελευθέριος Βενιζέλος, Κωνσταντίνος Μάνος και Κωνσταντίνος Χούμης. Χωροφυλακή και αγήματα των ξένων δυνάμεων κινήθηκαν εναντίον τους. Οι επαναστάτες κράτησαν. Μια συνέλευση στις 30 Ιουνίου του 1906, κήρυξε την ένωση. Ο πρίγκιπας Γεώργιος αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Οι προστάτιδες δυνάμεις επέβαλαν πλήρη αυτονομία στο νησί με δικαίωμα να συντηρεί δική του χωροφυλακή κι ανακοίνωσαν πως οι εκεί δυνάμεις τους θ' αποχωρούσαν ως τον Ιούλιο του 1909.

Στον βασιλιά της Ελλάδας, έδωσαν το προνόμιο να διορίζει αυτός τον ύπατο αρμοστή. Έστειλε τον πρώην πρωθυπουργό και μελλοντικό πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη (1856 - 1936).

Τον Σεπτέμβριο του 1908, ενώ ο Ζαΐμης απουσίαζε, οι Κρητικοί ξανακήρυξαν την ένωση κι έστειλαν βουλευτές τους στο ελληνικό κοινοβούλιο. Η ήττα του 1897 ήταν πρόσφατη. Η Ελλάδα αρνήθηκε να τους δεχτεί.

Η πλήρης αυτονομία έδινε στους Κρητικούς το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων άρχισε τον Ιούλιο του 1908, ενώ η Τουρκία συγκλονιζόταν από την επανάσταση των Νεότουρκων. Η Βουλγαρία ανακηρύχτηκε ανεξάρτητο βασίλειο, η Αυστρία προσάρτησε την ήδη κατεχόμενη Βοσνία Ερζεγοβίνη κι ο Ζαΐμης έκανε διακοπές στην Αίγινα. Οι Κρητικοί θεώρησαν πως ήταν η κατάλληλη ευκαιρία.

Στις 24 Σεπτεμβρίου του 1908, ένα παλλαϊκό συλλαλητήριο συγκλόνισε τη μεγαλόνησο. Χιλιάδες ελληνικές σημαίες ανέμιζαν στα μπαλκόνια, ενώ οι διαδηλωτές βροντοφωνούσαν τη θέληση του λαού να ενωθεί με την Ελλάδα. Μέσα σε ατμόσφαιρα ξέφρενου ενθουσιασμού, η κρητική βουλή αποφάσιζε την κατάλυση του καθεστώτος της αυτονομίας και κήρυσσε την ένωση. Οι μεγάλες δυνάμεις περιορίστηκαν να ζητήσουν την προστασία της τουρκικής μειονότητας. Η ευκαιρία ήταν μοναδική. Όμως, η Τουρκία απειλούσε με πόλεμο, ενώ η καταστροφή του 1897 εξακολουθούσε να είναι νωπή.

Δυο φορές οι Κρητικοί βουλευτές προσπάθησαν να γίνουν δεκτοί στο ελληνικό κοινοβούλιο. Δεν τους το επέτρεψαν. Η αποχώρηση των ξένων δυνάμεων ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1909, χωρίς να έχει πραγματοποιηθεί η πολυπόθητη ένωση. Οι Κρητικοί έπρεπε να περιμένουν ως την 1 Οκτωβρίου του 1912. Τότε, οι βουλευτές τους έγιναν πανηγυρικά δεκτοί από τη Βουλή των Ελλήνων. Με τη συνθήκη της Αθήνας, την 1^η Νοεμβρίου του 1913, η ένωση επικυρώθηκε και τυπικά.

Η μάχη της Κρήτης:

Τον Απρίλιο του 1941, καθώς η Ελλάδα κατέρρεε από τα χτυπήματα των Γερμανών, ο Κουρτ Στούντεντ ονειρευόταν δράση. Ήταν στρατηγός των αλεξιπτωτιστών του Χίτλερ. Διοικούσε το 11ο αεροπορικό σώμα, το οποίο ο ίδιος είχε ιδρύσει. Όταν παραδέχτηκε το σφάλμα του, ήταν πολύ αργά. Και γι' αυτόν και για τους αλεξιπτωτιστές του και για την Κρήτη:

Ο Χίτλερ είχε κερδίσει αυτό που δίσταζε να πάρει κι ο Τσόρτσιλ είχε χάσει αυτό που ονειρευόταν να δημιουργήσει.

Ο Κουρτ Στούντεντ πρότεινε στον Χίτλερ να καταλάβουν την Κρήτη. Ο Χίτλερ δίσταζε. Μπορεί στην ξηρά ο στρατός του να ήταν ανίκητος, στη θάλασσα όμως κυριαρχούσαν οι Άγγλοι. Ο Στούντεντ επέμενε. Όχι από τη θάλασσα αλλά από τον αέρα θα έπαιρναν την Κρήτη. Ο Χίτλερ εξακολουθούσε να διστάζει. Οι αλεξιπτωτιστές, ως εκείνη την ώρα, νικούσαν, επειδή, μόλις ξεκαθάριζαν το έδαφος, ενισχύονταν από τις χερσαίες δυνάμεις που έσπευδαν επιτόπου. Ο Στούντεντ είχε τη λύση:

«Οι αλεξιπτωτιστές μου θα κυριεύσουν τα τρία αεροδρόμια της Κρήτης, όπου θα μπορέσουν να προσγειωθούν με ασφάλεια τα μεταγωγικά με τις χερσαίες δυνάμεις. Δώσε μου οχτώ μέρες. Θα έχουμε ελάχιστους νεκρούς».

Ο Χίτλερ το αποδέχτηκε την ώρα που ο Τσόρτσιλ ονειρευόταν ένα νέο Σκάπα Φλόου, όπως έλεγε κι όπως έγραψε στα απομνημονεύματά του.

Το Σκάπα Φλόου είναι ένας απροσπέλαστος κόλπος στη Σκωτία. Στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο είχε μετατραπεί σε απόρθητο ορμητήριο των αγγλικών πολεμικών σκαφών. Ένα σύμπλεγμα νησιών, στο στόμιο του κόλπου, κάνει αδύνατη την πρόσβαση του εχθρού. Όταν οι Γερμανοί προσπάθησαν να πάρουν το Σκάπα Φλόου, βρέθηκαν σε δεινή θέση. Βύθισαν τα πλοία τους για να μην τα παραδώσουν στους Άγγλους.

Ο Τσόρτσιλ ήθελε να μετατρέψει την Κρήτη σ' ένα απέραντο Σκάπα Φλόου που θα εξυπηρετούσε τις πολεμικές επιχειρήσεις στη Βόρεια Αφρική και θα στήριζε την άμυνα της Μάλτας. Με αυτές τις σκέψεις, οχύρωνε το νησί, παραγνωρίζοντας την αξία μιας επίθεσης από τον αέρα. Άλλωστε, οι κινήσεις των Γερμανών τον έπειθαν ότι από τη θάλασσα θα δεχόταν η Κρήτη το χτύπημα.

Οι γερμανικές δυνάμεις κυριεύσαν τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα, τα οχύρωσαν και τα μετέτρεψαν σε αντιαεροπορικές βάσεις. Πήραν τη Μήλο, την οχύρωσαν και τη μετέτρεψαν σε βάση χερσαίων δυνάμεων, απ' όπου, προφανώς, θα ξεκινούσαν τα αποβατικά τους σκάφη. Κατέλαβαν και την Κάρπαθο και τη μετέτρεψαν σε βάση για τα αεροπλάνα Μέσερμιτ και τα Στούκας της κάθετης εφόρμησης.

Την ίδια ώρα, άνοιγαν αεροδρόμια στην Κόρινθο, στα Μέγαρα, στην Τανάγρα, στα Τοπόλια, στο Δαδί, στην Ελευσίνα και στο Φάληρο. Ο Στούντεντ ήθελε να είναι απόλυτα καλυμμένος. Θα χρησιμοποιούσε 228 βομβαρδιστικά, 205 Στούκας, 119 καταδιωκτικά και 114 μαχητικά. Συνολικά, 666 αεροπλάνα του 8ου αεροπορικού σώματος του φον Ριχτχόφεν. Κι ακόμα, 520 Ju-52 για τη μεταφορά των αλεξιπτωτιστών και των χερσαίων δυνάμεων.

Η 20ή Μαΐου του 1941, μέρα της γερμανικής επίθεσης στην Κρήτη, έκρυβε δυσάρεστες

εκπλήξεις και για τον Τσόρτσιλ αλλά και για τον Χίτλερ. Ο πρώτος είδε να γίνεται η επίθεση από τον αέρα κι ο δεύτερος έμαθε πως το άνθος του γερμανικού στρατού, οι αλεξιπτωτιστές του, εκκαθαρίζονταν μόλις πατούσαν στο έδαφος.

Το «απόλυτο όπλο» των Κρητικών ήταν τα φτυάρια, οι τσουγκράνες και τα σανίδια. Οι «άμαχοι» διέλυσαν τον αιφνιδιασμό. Τη νύχτα, ο Κουρτ Στούντεντ διαπίστωνε πως η εύκολη επιχείρηση του είχε στοιχίσει πανάκριβα, χωρίς να έχει επιτευχθεί έστω ένας από τους αντικειμενικούς του στόχους. Αναγκαστικά, την επομένη, έδωσε διαταγές αυτοκτονίας. Τα Ju-52 προσγειώθηκαν στο Μάλεμε μέσα σε κόλαση φωτιάς. Έπεσαν στο σφαγείο των Άγγλων αλλά πήραν αυτό που ήθελαν.

Με σανίδες και μαχαίρια:

Αργότερα, ο Βρετανός ταξίαρχος Τζον Σόλσμπερι έγραφε στην έκθεσή του, περιγράφοντας με θαυμασμό την ελληνική λαϊκή συμμετοχή στη μάχη της Κρήτης:

«Ήταν υπέροχο το θέαμα, να βλέπει κανείς τους χωρικούς της Κρήτης να έρχονται σε μας και να εκκλιπαρούν, να τους δώσουμε όπλα».

Όπλα, όμως, δεν υπήρχαν κι οι Γερμανοί αλεξιπτωτιστές είχαν κιόλας γαντζωθεί στην πόλη και τα περίχωρα του Ηρακλείου. Κι ο θαυμασμός των Άγγλων έγινε έκσταση κι αλαλαγμός, καθώς είδαν Κρητικούς με πολιτικά και με τέλεια οπλοπολυβόλα να μπαίνουν στη μάχη και να ξεκαθαρίζουν τις γερμανικές φωλιές, τη μια μετά την άλλη. Πού είχαν βρει τα όπλα; Η απάντηση ήταν εξουθενωτική στην απλότητά της:

«Αφού οι Άγγλοι δεν είχαν να μας δώσουν, τα πήραμε από τους Γερμανούς».

Δεν πίστευε στα μάτια του ο δημοσιογράφος Κρίστοφερ Μπάκλεϊ, όταν μετέδιδε την

πολεμική του ανταπόκριση:

«Γέροι, παιδιά, γυναίκες πολεμούν με μαχαίρια, σανίδες και πανάρχαια όπλα που οι πρόγονοί τους πρέπει να είχαν χρησιμοποιήσει κατά των Τούρκων».

Κι ο Βρετανός στρατηγός Φράιμπεργκ ανέφερε:

«Ολόκληρος ο πληθυσμός της Κρήτης ήθελε να πολεμήσει. Δυο πλήρεις μεραρχίες θα μπορούσαμε να σχηματίσουμε, αν είχαμε καιρό. Δεν έχω γι' αυτό καμιά αμφιβολία...».

«Ο ιπποτισμός και η γενναιοψυχία των ελληνικών δυνάμεων υπήρξαν υψίστου βαθμού», ανέφερε στην έκθεσή του ο ταξίαρχος Τζον Σόλσμπερι. Και συμπλήρωνε:

«Κι αυτό, αν και το σύνολό τους γυμνάστηκαν λίγες μόνο βδομάδες, ενώ τα όπλα τους ήταν αρχέγονα και ανεπαρκή».

Παρ' όλ' αυτά, οι Έλληνες μαχητές δεν χωρούσαν στα πλοία, όταν άρχισε η εκκένωση. Τους άφησαν, γύρω στους 10.000 άντρες, στο νησί. Οι 5.256 αιχμαλωτίστηκαν. Οι υπόλοιποι βγήκαν στα βουνά. Ελάχιστοι έφτασαν στην Αίγυπτο. Στις μάχες είχαν σκοτωθεί 58 αξιωματικοί και περίπου 400 οπλίτες. Χωρίς να λογαριάζονται οι νεκροί χωροφύλακες και τα θύματα από τον, στα χαρτιά άμαχο, πληθυσμό που πολέμησε με τα μαχαίρια και τις σανίδες. Όμως, ο Χίτλερ χρειάστηκε 56 μέρες για να πάρει την Ελλάδα. Μέσα σε 50 μέρες, ένα χρόνο πριν, είχε σαρώσει Ολλανδία, Βέλγιο και Γαλλία μαζί...

Από τους 22.000 Γερμανούς που ξεκίνησαν για το νησί, οι 6.616 σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν. Περίπου άλλοι 4.000 πνίγηκαν στην προσπάθειά τους να κάνουν απόβαση. Οι Βρετανοί έχασαν 1.742 που σκοτώθηκαν, 1.828 που πνίγηκαν, 1.747 που τραυματίστηκαν κι άλλους 11.893 που αιχμαλωτίστηκαν. Καταρρίφθηκαν 151 γερμανικά αεροπλάνα. Εννιά αγγλικά πολεμικά βυθίστηκαν κι ανάμεσά τους τρία καταδρομικά. Κι άλλα δεκαπέντε έπαθαν σοβαρές ζημιές και σχεδόν αχρηστεύτηκαν. Ανάμεσά τους, ένα αεροπλανοφόρο και τρία θωρηκτά...

Αγγλογερμανικός θαυμασμός:

Ο αρχηγός των Γερμανών αλεξιπτωτιστών Κουρτ Στούντεντ έγραψε:

«Όσοι πολέμησαν στην Κρήτη το 1941, επιτιθέμενοι και αμυνόμενοι, πρέπει να είναι υπερήφανοι. Για μένα, όμως, ως διοικητή των Γερμανών αλεξιπτωτιστών, που κατέλαβαν την Κρήτη, το όνομα του νησιού συνδέεται με πικρές αναμνήσεις. Ομολογώ ότι πλανήθηκα στους υπολογισμούς μου, όταν συμβούλευσα αυτή την επίθεση. Το αποτέλεσμα ήταν να χάσω πολλούς και πολύτιμους αλεξιπτωτιστές, που τους θεωρούσα παιδιά μου, αλλά και να εκλείψουν πια οι γερμανικοί σχηματισμοί αλεξιπτωτιστών, τους οποίους εγώ ο ίδιος δημιούργησα».

Η Κρήτη είχε πετύχει κάτι περισσότερο από τη δόξα και τον παγκόσμιο θαυμασμό. Είχε εξουδετερώσει για πάντα ένα φοβερό γερμανικό όπλο: Τα σώματα αλεξιπτωτιστών. Κι αυτό, επειδή ο Χίτλερ νόμιζε πως μπορούν να δρουν μόνο με το στοιχείο του αιφνιδιασμού. Δεν ήθελε να παραδεχτεί ότι το απρόβλεπτο στοιχείο ήταν ο κρητικός λαός, που τους εκμηδένισε με γεωργικά εργαλεία.

Στις 19 Ιουνίου 1941, σε επίσημη τελετή, ο Αδόλφος Χίτλερ παρασημοφορούσε τον Κουρτ Στούντεντ με τον σταυρό του ιππότη. Ταυτόχρονα, όμως, του έλεγε:

«Η Κρήτη απέδειξε πως τέλειωσαν οι μεγάλες μέρες των αλεξιπτωτιστών. Η χρησιμοποίησή τους απαιτεί αιφνιδιασμό, που, πια, δεν μπορεί να υπάρξει».

Ο Τσόρτσιλ, αντίθετα, κατέληξε σε άλλο συμπέρασμα. Το γράφει στα απομνημονεύματά του:

«Η χρησιμοποίηση αλεξιπτωτιστών απαιτεί έστω και πρόσκαιρη υπεροχή στον αέρα. Πάνω από την Αγγλία, οι Γερμανοί δεν την απέκτησαν ποτέ. Πάνω από την Κρήτη, την είχαν».

Οι Άγγλοι ρίχτηκαν στην προσπάθεια να δημιουργήσουν δυο μεραρχίες αλεξιπτωτιστών, την ίδια ώρα που ο Χίτλερ τους γύριζε την πλάτη. Ακολουθώντας το παράδειγμα των συμμάχων του, ο Φραγκλίνος Ρούσβελτ ζήτησε να οργανωθούν πέντε αμερικανικές μεραρχίες αλεξιπτωτιστών. Στις 6 Ιουνίου 1944, μέρα της απόβασης στη Νορμανδία, αποδείχτηκε πως ο Τσόρτσιλ είχε δίκιο.

Η Κάντανος και ο φον Κράιπε:

Η μάχη της Κρήτης συνεχίστηκε ως τις 29 Μαΐου του 1941. Όταν οι Γερμανοί απέκτησαν τον πλήρη έλεγχο στο νησί, ξεκίνησαν να μετρούν απώλειες. Τις βρήκαν (και ήταν) τρομακτικές. Αναζητήθηκαν οι υπεύθυνοι. Η ετυμηγορία ήταν σαφής: Έφταιγαν οι άμαχοι. Τι δουλειά είχαν οι πολίτες να ανακατευτούν σε μια καθαρά στρατιωτική υπόθεση; Χρειαζόταν ένα μάθημα, μια τιμωρία «προς παραδειγματισμόν».

Η Βιάννος του νομού Ηρακλείου είχε βομβαρδιστεί στις 29 Μαΐου του 1941, τελευταία ημέρα της μάχης της Κρήτης. Τα γύρω χωριά κάηκαν.

Οι γερμανικές δυνάμεις φάνηκαν ξαφνικά στην Κάντανο. Ήταν κτισμένη εκεί όπου βρισκόταν η αρχαία ομώνυμη πόλη. Είχε διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στα βυζαντινά χρόνια. Κι επί τουρκοκρατίας, ήταν η πρωτεύουσα της επαρχίας Σελίνου του σαντζάκιου Χανίων.

Οι Γερμανοί προχώρησαν στη συστηματική καταστροφή της ιστορικής πόλης. Κι έβαλαν φωτιά κι έκαψαν ό,τι γλίτωσε από το γκρέμισμα. Φεύγοντας, απαθανάτισαν το έγκλημά τους, στήνοντας μια πινακίδα που έγραφε:

«Εδώ ήταν κάποτε η Κάντανς».

Η αντίσταση φούντωσε στα βουνά. Στις 23 Απριλίου του 1944, ο στρατηγός φον Κράιπε διοικούσε το νησί από το Ηράκλειο. Έκανε καθημερινά το δρομολόγιο Ηράκλειο – «βίλα Αριάδνη» που βρισκόταν έξω από την πόλη. Εκείνη τη μέρα, το έκανε για τελευταία φορά. Οι μαχητές της αντίστασης ξεπρόβαλαν ξαφνικά και σάλταραν στο αυτοκίνητο που τον μετέφερε. Το ακινητοποίησαν. Ο συνοδός τέθηκε εκτός μάχης. Ο στρατηγός αιχμαλωτίστηκε. Οι μαχητές της αντίστασης τον πήραν μαζί τους στα βουνά.

Οι Γερμανοί προχώρησαν σε συστηματικά αντίποινα. Προχωρούσαν χωριό με χωριό και τα έκαιγαν ελπίζοντας ότι κάποιος θα βρεθεί να μαρτυρήσει, πού έκρυβαν τον στρατηγό. Η μάταιη αναζήτηση σταμάτησε όταν μαθεύτηκε ότι ο Κράιπε βρισκόταν αιχμάλωτος στην Αίγυπτο. Ένα υποβρύχιο τον είχε μεταφέρει εκεί.

Οι Γερμανοί αποχώρησαν από την Κρήτη την άνοιξη του 1945.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 25.5.2010)